

Monika Kropelj: Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja. Mohorjeva, Celovec, Ljubljana, Dunaj 2008, 352 strani, 12 strani barvnih prilog, ilustracije.

Monografija »Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja« predstavlja temeljno delo na področju mitologije in folkloristike v Sloveniji. Najbolj obsežna knjiga o slovenskem mitološkem izročilu bo odslej osnova za vsakršno nadaljnjo analizo, saj so v njej zbrani vsi podatki o bajnih bitjih, ki jih pozna slovensko, širše slovansko in evropsko izročilo. Knjiga je pregledna in koncipirana v obliki leksikona. Posamezna poglavja so posvečena različnim bajnim bitjem, za katera Monika Kropelj navaja vsa pomembna dosedanja spoznanja, ki jih oplemeniti z originalnimi viri slovenskega folklornega izročila. Viri so ponekod obogateni tudi s slikovnim gradivom iz ljudskega izročila ali sodobnih umetniških del. Knjiga je zato neprecenljivega pomena ne le za slovensko in tujo strokovno javnost, temveč tudi za vse, ki se zanimajo za slovensko mitološko izročilo. Nobena študija doslej namreč ni zbrala tako obsežnega števila podatkov in raziskav o vseh kozmoloških povedkah ter folklornih in mitoloških bitjih, ki so znana v slovenskem ljudskem izročilu.

Slovensko mitološko in folklorno izročilo, ki ga obravnava knjiga, marsikje prese- neča zaradi svoje izredne arhaičnosti, kar gre najbrž pripisati poziciji na meji slovanskega sveta. Tak je primer edinstvenega izročila o Kresniku v povedkah, o katerem se skriva najbolj ohranjen starslovanski osnovni mit o dvoboju med ognjenim in zemeljskim božanstvom, v katerem nastopa tudi žensko božanstvo. V knjigi so raziskave o bajnih bitjih, sicer poznanih po vsem slovanskem svetu, podprte in drugače osvetljene prek raziskav slovenskega gradiva, kar pomembno dopolnjuje spoznanja iz širšega slovanskega in evropskega prostora. Poleg slovenskih in širše slovanskih raziskav so bajna bitja umeščena v širši evropski kontekst.

Vsebinsko je knjiga izredno pregledno strukturirana. V uvodu avtorica poda pregled raziskovanja slovenskega bajeslovja. Jedro knjige predstavlja leksikon bajnih bitij. Začne se z najbolj arhaičnimi kozmološkimi povedkami in bitji, kot so povedke o stvarjenju sveta in ribi Faraoniki in o Kurentu. Nadaljne sledijo poglavja o glavnem slovanskem mitu, v katerem obravnava Peruna, Velesa, Kresnika in Kresnice. Sledi obravnava drugih arhaičnih bajeslovnih bitij, kot so Zeleni Jurij, Járnik. Volčji pastir, Pehtra baba, Zlata baba oziroma Mokoš, Zlatorog, Božič – Svarožič, Triglav, Belin in Belena, Desetnik in desetnica. V poglavju med nebom in zemljo Monika Kropelj analizira različne bajeslovne živali, kot na primer samorog, konj, kače, zmaj in njemu podobna bitja, pravljичne ptice, petelin, živali v ozvezdijh in grdnica, za njimi bajeslovna bitja narave, od velikanov, divjih ter povodnih mož, vil, rojenic, šembilje, škratov, palčkov in podobnih bitij do orka in vetra. Sledi jim sklop različnih bitij, ki veljajo v izročilu za uklete duše, kot so duše nekrščenih otrok, zakleti, duhovin ter demonska bitja in strašljive prikazne, kot so vampir, volklodlak, vedomec, pasjeglavci, in bitij, ki so povezana s smrtjo in boleznijo, od smrti, kuge, mraka do more, preglavice in netka. Analizo avtorica zaključí z dostavkom o čarovnicah. Knjiga se zaključí z jedrnatim slovarjem bajeslovnih bitij.

Avtorica je izčrpala ves opus slovenskega bajeslovnega izročila in poleg vseh virov podala spoznanja od najstarejših do najbolj sodobnih raziskav za vsako posamezno enoto. Knjiga je redkost ne le v slovenskem temveč tudi v širšem slovanskem in evropskem prostoru, saj na enem mestu zbere vsa dosedanja spoznanja in vire o bajnih bitjih v slovenskem izročilu. Kropeljeva ustrežno ovrednoti dosedanje raziskave o vsakem posameznem

bajnem bitju ali kozmoloških povedkah in jih nadgradi z lastnimi raziskavami in spoznanji. S svojimi raziskavami jih umesti v staroslovanski mitični sistem in v prostor širše evropske tradicije, od najbolj arhaičnih mitologij do še danes obstoječega vseevropskega folklornega gradiva. Za raziskovalce evropske mitologije in folklore je knjiga neprecenljivega pomena, saj se lahko nanjo naslonijo pri raziskavah vseh tematik, od kozmologije, staroslovanske in drugih mitologij do sodobne folklore. Knjiga je opremljena z ustreznim znanstvenim aparatom in terminologijo.

Študija Krojejeve je temeljno delo, »slovenski mitološki leksikon«, ki bo moral najti mesto na policah vseh, ki jih zanima mitologija, folkloristika, arheologija in vse, kar je povezano s polpreteklimi in arhaičnimi tradicijskimi izročili.

Katja Hrobat Virloget